

До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії
у Державному закладі «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, професора кафедри
політичних теорій, декана факультету психології, політології та соціології

Національного університету «Одеська юридична академія»

Яковлева Дениса Вікторовича

на дисертаційну роботу Бахметьєва Андрія Євгенійовича на тему
«Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції
розвитку», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
052 – політологія, в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми зумовлюється сучасними трансформаціями
політичної системи України, яка перебуває на етапі поглиблення
демократичних реформ та інтеграції до європейської спільноти. У цих умовах
виборчі технології стають важливим інструментом формування електоральної
поведінки, впливу на суспільно-політичні процеси та забезпечення
прозорості демократичних інститутів.

Сучасні виклики, пов'язані зі зростанням впливу дезінформації,
поширенням маніпулятивних практик та активним використанням цифрових
технологій у виборчих кампаніях, зумовлюють необхідність ґрунтовного
аналізу методів та підходів, які застосовуються в Україні. Це дозволяє
визначити ефективність інструментів впливу на електорат, а також оцінити
ризики, які спричиняють такі практики для демократичних процесів.

Особливого значення набуває дослідження адаптації міжнародного
досвіду у сфері виборчих технологій, включаючи застосування інноваційних

цифрових платформ, аналіз соціокультурних факторів впливу та удосконалення механізмів захисту від інформаційних маніпуляцій.

Зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій сприяє зміні підходів до організації виборчих кампаній, перетворюючи їх на складний процес формування суспільної думки та моделювання політичного порядку денного. Вивчення цих процесів є важливим не лише для наукового аналізу, але й для практичного вдосконалення виборчої системи України.

Отже, актуальність дослідження визначається необхідністю комплексного аналізу виборчих технологій, спрямованого на забезпечення прозорості виборчих процесів, зміцнення демократичних інститутів та формування електоральної політичної культури в українському суспільстві.

Слід погодитись із визначеною метою роботи. Вона сформульована автором як *«розкриття поняття «виборчі технології» в його теоретичному, історичному та практичному проявах, а також виявлення специфіки застосування виборчих технологій в Україні та світі»*. Реалізація мети виконується А. Бахметьєвим послідовно, шляхом вирішення низки актуальних завдань.

Наукова новизна дисертації полягає в комплексному дослідженні сучасних виборчих технологій в Україні з урахуванням специфіки їхнього впливу на електоральні процеси та розвитку у контексті політичних та соціокультурних трансформацій.

Зокрема, уперше здійснено систематизацію виборчих технологій, яка враховує їхню еволюцію, регіональні особливості та специфіку використання в умовах гібридного політичного процесу. Виявлено, що в Україні виборчі технології поєднують традиційні підходи до агітації з інноваційними цифровими інструментами, що створює унікальну модель політичної взаємодії між кандидатами та виборцями.

Автором запропоновано новий підхід до аналізу цифровізації виборчих технологій, зокрема досліджено вплив соціальних мереж, алгоритмічного таргетингу аудиторій і технологій персоналізованої комунікації на

електоральну поведінку. Доведено, що ці елементи формують новий рівень взаємодії між виборцями та політичною системою, але водночас створюють ризики, пов'язані з дезінформацією, порушенням етичних норм і конфіденційності даних.

На основі порівняльного аналізу виборчих систем демократичних країн вперше запропоновано адаптовану модель регулювання виборчих технологій, спрямовану на підвищення прозорості, зменшення маніпулятивних впливів та впровадження кращих міжнародних практик.

Автор також розробив концептуальну модель впливу виборчих технологій на демократичний розвиток України, яка передбачає активізацію громадянської участі, запровадження механізмів протидії маніпуляціям і забезпечення чесності виборчого процесу.

Слід безумовно погодитись із тим, що важливою складовою новизни є аналіз феномену впливу виборчих технологій на формування електоральної поведінки та політичної культури. Бахметьєвим А.Є. встановлено, що новітні технології не лише впливають на виборчі настрої, але й змінюють уявлення про політичну участь і сприйняття демократичних принципів.

Відзначимо, що отримані результати дослідження є цінними для практичного вдосконалення виборчої системи України, розробки рекомендацій щодо протидії маніпуляціям у виборчих кампаніях та підвищення довіри громадян до інституту виборів.

Згідно з матеріалами дисертаційної роботи практичне значення одержаних результатів роботи полягає у їх широких можливостях застосування в різних сферах суспільно-політичного життя України. Зокрема, результати можуть бути використані державними органами та органами місцевого самоврядування для розробки політик і нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення регулювання виборчих процесів. Це включає підвищення прозорості виборчих кампаній, запобігання маніпулятивним практикам та адаптацію цифрових технологій до вимог демократичних стандартів. Для політичних партій та громадських організацій

робота допоможе формувати ефективні стратегії виборчої комунікації, моделювання електоральної поведінки та підготовки виборчих кампаній із урахуванням сучасних соціокультурних тенденцій.

Для експертних структур робота може виступати основою для створення методик моніторингу виборчих кампаній, оцінки ефективності застосування виборчих технологій та виявлення маніпулятивних впливів у інформаційному просторі. Навчальними закладами результати роботи можуть бути використані для інтеграції результатів дослідження в освітні програми з політології, соціології, права та державного управління. Це сприятиме підготовці кваліфікованих фахівців у сфері політичних комунікацій, управління виборчими процесами, політичного вибору та урядування. Напрацьовані рекомендації також можуть бути корисними для просвітницької діяльності серед населення, зокрема для підвищення правової обізнаності громадян щодо виборчих процедур, протидії маніпуляціям та захисту своїх виборчих прав.

Отже, слід наголосити на практичному значенні дослідження, яке виявляється у його спрямованості на вдосконалення виборчого процесу в Україні, забезпечення його прозорості, підвищення довіри громадян до виборчих інститутів та розвиток демократичного суспільства.

Щодо репрезентативності результатів дослідження, то воно забезпечується застосуванням науково обґрунтованої методології, використанням багатого спектра джерел і емпіричних даних, що дозволяє провести всебічний і достовірний аналіз.

Автор використовує системний підхід, як методологічну основу дослідження. Він дозволяє інтегрувати загальнонаукові та спеціалізовані методи для аналізу виборчих технологій у контексті політичних, соціокультурних і правових умов України. Слід погодитись із релевантністю структурно-функціонального підходу. Це надало можливість розглядати виборчі технології як цілісну систему взаємодії елементів, що впливають на виборчий процес і формування політичної поведінки громадян.

Репрезентативність результатів ґрунтується на дослідженні широкого кола емпіричних матеріалів, зокрема: аналізі виборчих кампаній різних рівнів в Україні, включаючи визначення їх регіональних особливостей; вивченні впливу соціокультурних факторів на специфіку використання виборчих технологій; порівнянні з міжнародними практиками, що дозволяє виділити унікальні риси українського виборчого процесу та визначити його місце у глобальному контексті. Особлива увага автором приділялася впливу цифрових технологій у виборчих кампаніях, зокрема таргетованої реклами, соціальних мереж, інструментів дезінформації та маніпулятивних практик. Це дозволило глибше зрозуміти їхню роль у трансформації політичної комунікації та формуванні політичної свідомості виборців.

Дослідження також спирається на аналіз нормативно-правових актів, що регулюють виборчі процеси в Україні, що дало змогу оцінити їхню відповідність демократичним стандартам та окреслити шляхи вдосконалення правового регулювання у сфері виборчих технологій.

Отже, репрезентативність отриманих результатів забезпечується широкою емпіричною базою, методологічною різноманітністю та інтегративним підходом до аналізу виборчих технологій. Це створює міцний науковий фундамент для обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій.

За змістом дисертаційна робота Бахметьєва А.Є. «Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції розвитку» відповідає спеціальності 052 Політологія в повному обсязі поставлених завдань та положень наукової новизни.

Щодо змісту дисертації, то вона складається з вступу, чотирьох основних розділів. Перший та другий підрозділи складаються з трьох підрозділів, а третій та четвертий - з двох, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст роботи налічує 169 сторінок. Список використаних джерел та літератури налічує 221 найменувань. Робота має

логічну та продуману структуру, що дозволяє автору виконати поставлені завдання та досягти мети роботи.

У вступі автором обґрунтовано актуальність дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Наведено інформацію про наукову новизну результатів, їхнє теоретичне та практичне значення. Окремо подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації автора та їхній вплив на подальшу розробку проблематики.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження виборчих технологій» Бахметьєвим А.Є. розкрито основні концепції виборчих технологій, що склалися в межах політичної науки. Проаналізовано підходи до визначення виборчих технологій як інструменту політичного впливу, а також досліджено їхній вплив на формування демократичних процесів в Україні. У цьому розділі висвітлено історичний контекст становлення інституту виборів в Україні, акцентуючи увагу на етапах трансформації виборчих технологій від традиційних до сучасних.

Другий розділ «Еволюція виборчих технологій в Україні» зосереджений на аналізі використання виборчих технологій під час виборчих кампаній різних рівнів у період від незалежності України до сьогодення. Особливу увагу приділено виборчим кампаніям 2014–2019 років, їхнім особливостям і методам агітації. Окремо досліджено практики, що застосовувалися після 2019 року, зокрема новітні підходи до комунікації з виборцями через соціальні мережі та цифрові платформи.

Слід особливо відзначити третій розділ «Цифрові виборчі технології в умовах демократизації України», який присвячений аналізу впливу інформаційно-комунікаційних технологій на виборчі процеси. Вивчено інтеграцію соціальних мереж, таргетованої реклами та аналітики великих даних у виборчі кампанії. Детально проаналізовано позитивні аспекти цифровізації виборчого процесу, такі як зростання прозорості та інформованості громадян, а також ризики, зокрема маніпуляції,

дезінформація та порушення конфіденційності. У розділі також розглянуто перспективи запровадження електронного голосування в Україні.

У четвертому розділі «Міжнародний досвід використання виборчих технологій» автором здійснено порівняльний аналіз практик виборчих кампаній у різних країнах. Особливу увагу приділено США, де детально вивчено інструменти політичної комунікації, управління виборчими кампаніями та роль медіа. Проведено паралелі з виборчими процесами в Україні, зокрема в умовах сучасних викликів, таких як війна та інформаційна агресія. Окремий підрозділ присвячений аналізу специфіки організації виборів у воєнний період та їхньому впливу на демократичний розвиток.

У висновках автором підсумовано основні результати дослідження, зокрема вплив виборчих технологій на електоральну поведінку, їхню роль у демократичному процесі та перспективи вдосконалення виборчої системи України. Бахметьєвим А.Є. сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення прозорості виборчих процесів, запровадження кращих міжнародних практик та адаптації виборчих технологій до сучасних викликів.

Загалом, дисертаційна робота має високий науковий рівень, що проявляється у ґрунтовному теоретичному та методологічному аналізі, широкому охопленні досліджуваних аспектів та детальному розгляді різних виборчих технологій.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових та фахових виданнях. Результати наукового доробку автора оприлюднені в 6 наукових публікаціях та на чисельних наукових конференціях. Три статі опубліковані в наукових виданнях України з політичних наук, які віднесені до категорії «Б». Всі публікації відповідають тематиці дисертаційного дослідження та демонструють достатній рівень презентації наукового доробку автора.

Слід зазначити, що робота є добре структурованою, теоретична частина глибоко розкриває концептуальні засади виборчих технологій, а емпірична

частина демонструє значний обсяг зібраного матеріалу щодо їхнього застосування в Україні.

Однак, окремі аспекти теми могли б бути розглянуті більш детально: 1) недостатньо висвітлено питання мотивації виборців та впливу виборчих технологій на формування їхнього вибору. Незважаючи на увагу до цифрових інструментів і соціальних мереж, у роботі не розкрито, яким чином ці технології змінюють процес прийняття рішень виборцями, які чинники є ключовими у формуванні їхньої підтримки тих чи інших кандидатів або партій.

2) Не зрозуміло, які основні механізми, впливають на формування електорального вибору громадян у сучасному українському контексті, зокрема в умовах активного використання цифрових виборчих технологій. 3) Автором не визначено перспективи подальшої цифровізації виборчого процесу. Адже це має сприяти поглибленому розумінню авторського підходу до аналізу впливу виборчих технологій на поведінку виборців і посилити прикладне значення дослідження.

Загальний висновок: відтак, дисертаційна робота Бахметьєва Андрія Євгенійовича на тему «Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції розвитку» є комплексним науковим дослідженням, що аналізує виборчі технології як важливий інструмент сучасної політичної комунікації та електоральної мобілізації. У роботі висвітлено специфіку розвитку та адаптації виборчих технологій в Україні з урахуванням політичних, соціокультурних і технологічних змін, що відбуваються в умовах демократичного транзиту.

Дослідження демонструє глибокий теоретичний аналіз виборчих технологій, їх еволюцію та сучасні тенденції, приділяючи особливу увагу цифровізації виборчого процесу та впливу новітніх технологій на електоральну поведінку громадян. Значущим є також порівняльний аналіз українських практик із міжнародним досвідом, що дозволяє виявити спільні тенденції та унікальні особливості виборчого процесу в Україні. Практична

цінність дослідження полягає у рекомендаціях щодо вдосконалення виборчої системи України, підвищення прозорості виборчих процесів і адаптації найкращих міжнародних практик.

Дисертаційна робота А.Є. Бахметьєва на тему: «Виборчі технології в Україні: специфіка застосування та тенденції розвитку» повною мірою відповідає вимогам, які висуваються до такого рівня досліджень, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502); Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора 8 філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, передусім за ступенем обґрунтованості результатів і рівнем їх наукової новизни, а також теоретичним та практичним значенням. Бахметьєв Андрій Євгенійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

доктор політичних наук,
професор, професор кафедри політичних теорій,
декан факультету психології, політології та соціології
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Денис ЯКОВЛЕВ

Підпис офіційного опонента засвідчую:

Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор



Мінас АРАКЕЛЯН